

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe ½ an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.	REDACȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu și Dr. Alexandru Rusu.	Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Blaj— Balázsfalva.
--	---	--

O boală modernă: necredința.

Veacul în care trăim se poate numi cu tot dreptul veacul necredinții, care a cuprins și străbătut sufletul multor oameni, cu deosebire a celor așa numiți inteligenți.

La noi Românii, încă sporesc pe zi ce merge oamenii inteligenți, lipsiți de credință și de-adeptul necredincioși. Deja tinerii, cari abia au părăsit băncile liceului, se lapadă de orice credință religioasă, nu-și bat capul cu Dumnezeu, cu biserica, cu religiunea, și se declară atești, ca și când s'ar țineă de cultură a dă pe necredinciosul. Astfel ne trezim cu o inteligență laică în mare parte necredincioasă, străină de Dumnezeu și de biserică, care în celea sufletești e vrednică de compătimit.

Datorința de-a lumină pe atari indivizi, de a-le arătă strălucirile și escelințele religiunei creștine, revine preoțimei. E o tânguire generală că viața omenească pe acest pământ e mai mult nefericită decât fericită, și ar fi o nebunie a o negă aceasta, ori a o trage la îndoială. Ei bine, preotul de azi — trebuie să dovedească celui necredincios, că necredința este culmea nefericirii. Necredinciosul nu poate să aibă în lumea aceasta adevărată bucurie, veselie și mai ales pace. Unica mângâiere în stare de a molcomi și îndulci asprimea nenumăratelor năcazuri și nefericiri, ce ne ajung în aceasta lume, este descoperirea dumnezeiască și religiunea creștină. Cuvintele rostite de Isus Hristos: „Fericiți cei ce plâng, că aceia se vor mângăia“, promisiunile dulci și pline de mângâiere ce le-a făcut Dânsul celor nefericiți și nenorociți, împlu inima celor năcăjiți de-o veselie nespasă, pe care necredinciosul n'a gustat'o nicipând.

Dar cum va și putea necredința să îndulcească sau să alineze durerea, după ce ea însăși are nevoie de-a fi alinată? Ori se poate că săracul ajuns la cea mai mare lipsă, să ajute pe alt sărac, care-i cere milă?

Necredința cuprinde în sine cea mai mare nefericire. Și iată pentru ce. Fericirea consistă în îndeplinirea aspirațiilor minții și voinții. Obiectul minții omenești este adevărul suprem, adevărul cel mai înalt, obiectul voinții este binele cel mai mare, adică binele nemărginit și etern, cari ambele se identifică cu însuș Dumnezeu. Dar necredința, care nu vrea să știe de Dumnezeu, cum va putea să îndeplinească tendințele și aspirațiile minții și inimei omenești? Minte noastră caută întruna adevăruri noi, inima vrea binele care se îndeplinește, și să sature pe deplin toate dorințele ei, vrea un bine nestrămutat și etern. Lucrurile schimbăcioase și trecătoare, pe cari le poate da necredința nu pot deci să îndeplinească, și să ferească mintea și voința.

Dați peștelui nutremânt afară de apă, se va svârcoli câțeva vreme dar apoi va peri. Acelaș lucru stă și cu privire la om, căci dacă i-se va răpi obiectul adevărat al dorințelor și aspirațiilor sale, pururea va fi neîndeplinit. Omul necredincios este deci nefericirea întrupată.

Dar necredința religioasă mai este și impie și nerațională. Impie, pentru că se împotrivesc autorității lui Dumnezeu, și nerațională pentru că se opune minții omenești.

Existința lui Dumnezeu este un adevăr absolut, și teologic și filozofic, așa că cine neagă aceasta, acela nu judecă, și nu cumpănește. Dacă nu se poate concepe cauza secundară fără de cauza primară, dacă numărul nu se poate concepe fără de infinit, e limpede, că cel ce neagă prima cauză, care este indivizibilă și infinită, — acela nu are logică.

„Cerurile spun mărirea lui Dumnezeu, iar facerea mânilor lui o vestește tăria“, spune psalmistul. Celce neagă existența lui Dumnezeu și în fața unui cer înstelat și scânteitor de atâtea luminări mărețe, acela are împotriva sa întreagă creațiunea, care în glasul ei tainic îi spune, că e un nesimțitor și nebun dacă neagă existența Creatorului a toate.

Toate ținesc spre centrul lor, numai necredinciosul îl înconjură, fuge de el, pentru că și-a pierdut lumina adevărului, și e învăluit în o întunecime groaznică mentală, se lasă purtat de valurile furioase ale necredinții, cari în urma urmelor îi vor îneca sufletul, și-l vor cufundă în adâncul extrem al ne-

fericirii. Necredința este înecarea facultăților intelectuali și morali. Ateistul sau necredinciosul este o ființă monstruoasă, are numai chipul de om, care s'a lăpădat de mintea sănătoasă; e un dobitoc în formă de om, cum îl descrie psalmistul: „alăturatu-s'a cu animalele celea fără minte, și li-s'a asemănat lor“ (Ps. 48, 12).

Necredința se mai împotrivește apoi și simțului comun și sentimentului universal. De fapt, aruncați numai o privire imparțială asupra creștinismului și asupra autorului lui. Religiuinea creștină nu e de ieri, de alaltăieri, ci numără aproape 20 veacuri de existență. Unde veți mai putea găsi vre-un geniu ori vre-un erou, carele să-și fi lătit împărăția sa asupra conștiințelor, și să se fi înstăpânit asupra lumii vechi și nouă, să fi atras la sine neamul omenesc — cum a făcut Isus Hristos? Nu veți putea afla nicăiri, pentru că singur Isus Hristos e mai mult decât oricare geniu, mai mult decât oricare erou, El este Dumnezeu-Om. —

Incheiem cu o reflexiune clară ca lumina soarelui. Prin noul sistem de învățământ, care se confundă cu ateismul și materialismul cel mai cras, s'a îndumnezeit așa zicând — rațiunea omului, fiind ea ridicată la rangul de zeitate. Dar aceasta e o contradicție în sensul strict al cuvântului. Căci prin știința modernă, carea nu vrea să știe de Dumnezeu, de Isus Hristos și de Biserica lui, mintea omenească s'a detronat, s'a degradat, s'a dejosit, și s'a coborât din nobilitatea sa originală. Dacă așa dară necredința, în loc de a raționa și judeca, nu vrea să judece, și e dușmana rațiunii sau minții omenești, cu ce drept pretind să o divinizeze? Nu e aceasta o împotrivire și o nebunie vădită, o cutezanță și nerușinare fără păreche? Mintea sănătoasă desprețuiește nebuniile celor necredincioși, nu umblă după titule, cari nu-i convin, și se fălește cu aceea, că e un chip viu a minții lui Dumnezeu. — Un om cuminte și cu judecată normală, nu poate să fie deci necredincios, nu poate să fie ateist, căci numai cei nebuni pot zice, că nu este Dumnezeu, cum ne spune și psalmistul: „Zis'a cel nebun întru inima sa: nu este Dumnezeu“. Cum-pănească-le bine acestea ceice sunt frământați de aberațiile necredinței moderne, mediteze-le cu atențiune, și cred, că vor înțelege, că trebuie să se întoarcă de pe calea ce duce la nefericire și perire.

Dr. VICTOR BOJOR.

Venirea Iezuiților în Ardeal¹⁾.

Abia este stat, în care reformațiunea să se fi propagat cu o iuțeață atât de uimitoare, să fi produs în scurt timp atâtea schimbări și să fi avut un efect atât de zdrobitor și de dezastruos pentru Biserica catolică stăpânitoare, ca în principatul Ardealului. Scrierile lui Luther străbat în Ardeal în 1521 și învățăturile depuse într'ânsele se lătesc cu iuțeața fulgerului, mai ales între Sașii din Sibiiu, Brașov și Bistriță, producând îndată agitații și mișcări primejdioase contra profețimei și instituțiilor Bisericii catolice. Abia trec câțiva ani și sfatul orășenesc al Sibiiului decide expulzarea călugărilor catolici (19 Februar 1529). Exemplul acesta e urmat în curând de brașoveni și bistrițeni, iar dieta ținută la Cluj în 1556 (25 Novembre — 7 Decembrie) hotărăște secularizarea averilor episcopiei și ale capitlului romano-catolic. Episcopul Bornemissa a fost astfel silit să-și părăsească reședința, în care s'a așezat regina Isabela cu fiul ei Ioan Sigismund. În anul următor o altă

¹⁾ Articolul acesta e scris pe baza documentelor publicate de cunoscutul istoric maghiar, *domnul dr. Andreiu Veress*, arhivarul bibliotecii universității din Cluj, în volumul prim al monumentalei opere »*Fontes rerum Transylvanicarum*«. Opera aceasta, care e chemată a forma o epocă nouă în istoriografia ardeleană, va cuprinde în 50 volume documentele, cari au ceva legătură cu Ardealul, adunate în decurs de peste 20 ani de dl Veress, din diferite arhive publice și private din Ungaria și străinătate. Publicarea lor, care se face după celea mai riguroase norme științifice, e și pentru istoriografia română de-o importanță deosebită. Imprejurările ardeleni au avut totdeauna o mare influință asupra împrejurărilor din principatele române. »Ardealul în pace înseamnă pacea pentru Țara românească și Moldova, Ardealul tare înseamnă puterea pentru principatele vecine, Ardealul mulțumit înseamnă viața senină și bogată pentru țara Domnilor (români)« (Iorga, Studii și doc. IV, p. III), iar de altă parte multe din documentele, cari se vor cuprinde într'ansa privesc direct viața românească cum sunt de p. celea, cari vor forma volumele 25—30 (Epistolae et acta relationum inter Transylvaniam et Moldaviam, Valachiam Transalpinamque și Diplomatarum Hungarorum in Moldavia et Valachia Transalpina viventium), apoi Ardealul a fost și este locuit, ca mai mare parte de neamul nostru și astfel soarta lui a fost strâns legată de soarta țării.

Atragem deci atenția istoricografilor noștri asupra acestei publicații, care nu-i iertat să lipsească din nici o bibliotecă publică. Până acum a apărut numai un volum: »Epistolae et acta Iesuitarum Transylvaniae temporibus principum Bathory (1571—1613), volumen primum (1571—1583), care se poate procura dela autor (Cluj—Kolozsvár), pentru prețul de 10 coroane.

dietă, ținută la Turda (1—10 Iunie), decide, ca mănăstirile călugărilor să fie prefăcute în școli pentru educația tinerimei.

Din vechea, din puternica Biserică catolică ardeleană, n'au rămas astfel decât ruine. Contimporanul Gromo, căpitanul gardei italiene, care a petrecut mult timp la noi, în descrierea Ardealului, făcută pentru principele Florenței Cosmo I. (1537—74), ne spune că nobilimea maghiară, afară de Bathorești, și Sașii sunt toți reformați. Singurii, cari au rămas în sinul Bisericii catolice, sunt Săcuii, însă nici catolicismul acestora nu e sigur pentru că preoții lor sunt atât de ignoranți, încât cu dreptul se pot numi orbi conducători ai orbilor.

Documentele publicate de dl Veress aruncă o lumină viuă asupra stărilor deplorabile religioase din Ardealul principelui Ioan Sigismund. Episcopul s'a refugiat în Ungaria. Satele sunt cu desăvârșire lipsite de preoți și astfel se află cu miile, bărbați și femei de 20—30 de ani chiar, cari n'au primit nici sfânta taină a Botezului. Congregația Iezuiților din Viena numește Ardealul — în decisiunile sale dela începutul anului 1576 — *India nordică* (India septentrionalis).

După moartea lui Ioan Sigismund tronul țării e ocupat de catolicul Stefan Bathory, care a început a luptă din toate puterile pentru restaurarea Bisericii, din care făcea parte. Gândul lui s'a oprit asupra Iezuiților, vestiți prin uriașa activitate dezvoltată în statele din Apusul Europei contra reformațiunii, prin știința și zelul lor apostolic. Aceștia i-se păreau singurii potriviți a smulge Biserica ardeleană catolică din starea deplorabilă în care se află, și a luptă cu succes împotriva confesiunilor protestante.

În 1567 — cu patru ani deci înainte de-a ajunge la domnie — arzând claustrul din Târnăvia întemeiat de primatele Ungariei, românul Nicolae Oláh, Stefan Bathory se gândia la așezarea Iezuiților rămași fără adăpost pe unul din întinsele sale domenii. Ridicat în 25 Maiu 1571 prin voturile staturilor ardeleni adunate la dieta din Alba-Iulia în fruntea țării, principele începe din nou, în iarna aceluiaș an, tratativele pentru întemeierea unui colegiu iezuit în Ardeal. În 14 Decembrie scrie părintelui Stefan Szántó din Viena, rugându-l să vină aci ca să înceapă munca de restaurare a catolicismului. În aceeaș îi trimite o altă scrisoare provincialului austriac, păr. Laurențiu Maggio, cerând trimiterea în Ardeal a lui St. Szántó, împreună cu 2—3 tovarăși, pe cari îi va așeză pe domeniul său din

Șimleu. Maggio încunoștințează îndată pe papa Piu V. despre planurile principelui. Însă moartea lui Borgia, generalul ordului, și răscoala lui Gaspar Békes, despre care se dau amănunte interesante, au făcut imposibilă venirea Iezuiților. În 5 Martie 1574 scrie din nou lui Maggio oferind, data aceasta, paterilor cari vor veni locuință în Oradea mare.

Incercările principelui au fost sprijinite în măsură însemnată de St. Szántó, care într'o scrisoare lungă, adresată în 15 Iulie 1574 noului general Eberhard Mercurian, îi dă informații amănunțite despre starea religioasă a Ardealului, despre intențiile și nizuințele principelui, rugându-l să-i împlinească dorințele, pentru că — zice el — Iezuiții sunt singurii, cari prin simpatiile de cari se bucură înaintea locuitorilor țării, pot lupta cu isbândă împotriva proselitismului ereticilor și — adaugă dânsul — de aci putem trece ușor în țările vecine Muntenia și Moldova pentru propagarea cuvântului dumnezeesc (adde etiam quod și pedem in Transylvania figere poterimus, facile hinc nobis aditus patebit in circuniacentes provincias: Valachiam, Moldaviam et Transalpinam [sic!]). După generalul ordului, păr. Eberhard Mercurian, a primit informații necesare dela provincialul Maggio, și scrie în 27 Februar 1575 lui Bathory, descoperindu-i simpatiile de cari se bucură nizuințele sale înaintea papei Gregoriu XIII și promițându-i, că după Paști îi va trimite câțiva pateri Iezuiți. În luna următoare (27 Martie 1575), principele îi scrie din nou lui Maggio, aducându-i la cunoștință, că va întemciă, în reședința sa Alba-Iulia, un colegiu împreunat cu seminar, pe care-l va supune Iezuiților și totodată îl roagă să-i trimită, în timpul cel mai scurt, 10—12 pateri. Pe lângă toate promisiunile generalului și ale provincialului, Iezuiții nici acum n'au venit. Motivele au fost, cum ne spune păr. Szántó, în scrisoarea trimisă din Roma în 30 Septembrie 1575 lui Bathory: continuelle hărțuiri din Ungaria cu Turcii. Promite și el, că în curând vor pleca 10—12 inși către Ardeal.

Moartea regelui Poloniei și primejdia unui războiu între împăratul Maximilian și Stefan Bathory, ambii candidați la tronul acelei țări, au zădărnicit și data aceasta realizarea idealului, pentru care înțeleptul principe a luptat de-o jumătate de deceniu. După moartea lui Maximilian și după primejdia războiului a fost delăturată, Szántó îi scrie lui Bathory, care eră acum și rege al Poloniei, în 13 Septembrie 1576, arătându-i

pe larg datorințele unui rege și întrebându-l când, pe unde și cum să meargă în Ardeal. Aceleași informații le cere în 1 Octomvrie și dela Cristofor Bathory, care stăpâniă Ardealul, în locul fratelui său trecut în Polonia. In urma acestei scrisori Cristofor Bathory trimite în Viena toate celea necesare pentru călătoria paterilor, cari așteptau acolo. Iezuiții însă, din motive, cari nu le cunoaștem, n'au venit nici acum.

In primăvara anului următor, congregația din Viena inzistă din nou la forurile superioare din Roma pentru întemeierea misiunii ardelene și totodată propune, ca misiunea aceasta să fie supusă provinciei polone, pentrucă Iezuiții de aci au un colegiu în Iaroslavia, care fiind aproape de Ardeal, se poate îngriji mai bine de conducerea ei. In acelaș an Stefan Bathory trimite la Roma pe Paul Uchanski, care avea între altele și datorința de-a exoperă dela papa îngăduință pentru întemeierea unui colegiu iezuit în Ardeal, și urgitează din nou, prin scrisorile din 24 Iunie 1574 și 4 Februar 1578 venirea lui Szántó.

La începutul anului 1579 vine, în sfârșit, cel dintăiu iezuit în Ardeal, păr. Ioan Lelesz, care la dorința lui Stefan Bathory și a fratelui său Cristofor se așează în Cluj-mănăștur, așteptând venirea celorlalți pateri, cari sosesc (12 inși) în 1 Octomvrie a aceluiaș an, sub conducerea provincialului polon Francisc Sunieri, căruia îi eră supusă „missio Transylvanica“. Acesta (Sunieri) rămâne aci numai până la 7 Ianuarie 1580 când se reîntoarce în Polonia, lăsându-și „frații“ sub conducerea lui Wujek, care e astfel primul-rector al colegiului iezuit ardelean. In 20 Februar sosește din Roma și Stefan Szántó, însoțit de alți cinci tovarăși.

Locuința Iezuiților afară de alui Ioan Lelesz, care petrecea la curtea principelui în Alba-Iulia unde a mers mai târziu și Gh. Törös, venit din Viena, eră la început în Cluj-mănăștur. In primăvara aceluiaș an însă restaurându-se claustrul Franciscanilor din Cluj, Iezuiții s'au mutat, pe lângă toate protestele sfatului orășenesc, aci, unde au deschis o școală cu 5 clase, la cari s'au adaus în Maiu 1581 încă trei. In 1583 s'a întemeiat în Cluj și un seminar, din ajutorul anual de 1200 taleri dat de papa Gregoriu XIII., prin Motu proprio din 5 Februar 1582 și din renta de 1000 taleri, dați de Stefan Bathory prin rescriptul din 3 Februar 1583.

Documentele publicate de dl Veress, în volumul citat la

operei sale, ne dau o mulțime de amănunte interesante, privitoare la viața și activitatea lezuiților din Ardeal până la 1583, asupra cărora însă nu putem stăruî mai pe larg aci.

ZENOVE PÂCLIȘAN.

Autorii cărților liturgice.

VI.

Sf. Iosif Cântărețul.

Originar din Sicilia, care pe vremuri a dat mari bărbați bisericii orientale, Iosif persecutat de Arabi, pe cari Mineiul îi numește Agareni ¹⁾, ajunge la Tesalonic, unde se face călugăr, iar de aici merge la Constantinopol, făcându-se unul dintre cei mai aprigi apărători ai sfințelor icoane, pentru care pricină a și suferit multe prigoniri. Vieța lui sfântă, se pare că e mai mult laudată decât a altor scriitori de cântări bisericești. „Patul lui eră pământul, așternutul lui o piele, iară haina lui proastă și sărăcăcioasă, hrana lui puțină pâine, și băutura lui apă. Stă în picioare toată noaptea la rugăciune, și cu ingenunchiere. Totdeauna cântări aveă în rostul său, lucrul mânilor sale eră frumoasa scrisoare, iară când părăsia scrisoarea, aveă citirea dumnezeeștilor scripturi... Fără de trudă și prea lesne alcătuiă sfințitele cântări, și le dă celor ce cereau, cât socotia unii, cum că nu le scoate dela sine, ci le învață întâiu dela alții, apoi le zice de rost, și așa le da celor ce le poftia. Dar însă nu eră așa pricina, precum aceia socotiau amăgindu-se, ci eră dat din dumnezeescul dar a le izvodî. Drept aceea eră de gurile tuturor laudat, și de toți dorit și iubit, nu numai de cei proști și de boieri, ci chiar și de împărații cei de atunci“ ²⁾ Un astfel de ascet, care cunoșteă foarte bine Sfânta Scriptură și scrierile sfinților Părinți, eră indicat, mai mult decât alții, să aprecieze vieța sfinților, pentru care lucru îl și laudă biserica, zicând: „Vistierie bunătăților te-ai arătat, și aprinzându-te de dragoste, pe toți ceice bine au plăcut lui Dumnezeu în vieță, ai aflat, cântând cântări sfințite“ ³⁾. Intre multele cântări, cari ne-au rămas dela Iosif, se înșiră canoanele dela înainte-prăznuirea

¹⁾ Mineiul lunei lui Aprilie, București 1893 p. 33.

²⁾ Op. cit. p. 33 urm.

³⁾ Slujba dela ziua sfântului, 4 Aprilie, Mineiul cit. p. 27.

Nașterii Domnului, a Intrării în biserică și a Adormirii, canonul în onoarea sfântului Iosif logodnicul¹⁾, canonul întâiu — al cutremurului — dela sfântul Dumitru, cel dela 7 Decemvrie în onoarea sfântului Ambrozie și altele.

Felul de a serie al lui Iosif e foarte bine caracterizat prin vorbele sinaxarului: „eră de gurile tuturor lăudat, și de toți dorit și iubit, nu numai de cei proști și de boeri, ci chiar și de împărații cei de atunci”. Iosif eră dorit și iubit, nu numai de clasa cultă (=boeri și împărați), ci și de cei simplii (=proști), și încă în rândul întâiu de aceștia, despre cari se știe, că nu laudă decât ceea ce cunosc și înțeleg. Acelaș lucru îl spune despre cântările lui biograful patrologiei lui Migne, când scrie: „Din gura acestui bărbat eminent curgea darul vorbirii, ca un râu de miere, care îndulcește inimile tuturor”²⁾. Despre un astfel de scriitor poate să spună liniștit sinaxarul Claromontan: „cu cântările lui a împodobit toată biserica”³⁾.

Cu totul altfel sună judecata criticilor literari. Lor nu le place, dacă înțelege un lucru ori și cine, numai decât; pe lângă idei originale și forme necunoscute ori neobișnuite, ei mai dorese fraze, a căror înțelegere să le zdrobească capul. De aceea e pe placul lor Grigorie Nazianzenul, despre care și biserica zice: „că ție celui ce ai cercat adâncurile Duhului, și frumusețile vorbei ți-s'au adaus”⁴⁾, și aceasta e un izvor nesecat pentru critici, „iar reprezentanții adevăratei poezii bisericesti, ca Roman . . . Iosif scl., a căror stil simplu nu ofere nici o greutate priceperii, au rămas neatinși de zelul comentariilor”⁵⁾.

Mai importantă e judecata bisericii. Pentru biserică a scris Iosif cântările, și acesteia i-a făcut foarte bun serviciu. Biserica numește poeziile lui „cântări izvoritoare de miere”, căci: „precum predicarea profeților și a apostolilor a luminat tot pământul, asemenea și cântarea gurei tale a ridicat lumea spre mărirea Dumnezeului tuturor”⁶⁾. „Trăgând pe toți către

¹⁾ Canonul din Dumineca după Nașterea Domnului publicat în parte la Nilles, Kalendarium, Tom. II. p. 544. În ediția citată a Mineiului de București n'am aflat acest canon.

²⁾ Patr. Gr. Tom. CV. col. 925 urm.

³⁾ La acta Sanctorum Aprilis publicate de Bolandiști, Tom. I. p. 266.

⁴⁾ Troparul sfântului în Orologiul cel mare, Blaj, 1835 p. 310.

⁵⁾ Krumbacher, op. cit. p. 679.

⁶⁾ Mineiul de pe Aprilie, p. 29.

pocăință și cătră mărturisire, pururea ai adus lui Dumnezeu rugăciuni¹⁾. Iosif a înțeles, că Dumnezeu e al tuturor, nu numai al clasei culte, și ca să-i poată ridica pe toți oamenii la Dumnezeu prin cântările sale, a trebuit astfel să le alcătuiască, încât toți, și cei „proști“ să ieă din ele îndemn spre pocăință și spre cinstirea lui Dumnezeu. Astfel procedând n'a greșit. Creangă pare că e un țaran din Humulești, așa ne povestește de simplu, și scrie mai bine și mai plăcut, chiar pentru cei cu carte, decât mulți literați din clasa cultă.

* * *

Afară de scriitorii bisericești înșirați aici, mai sunt încă mulți, Anatoliu, Iosif Studitul, Teofan și Teodor cei însemnați (*οι γράπτοι*), Gherman, Ilie, singura femeie poetă bizantină Casia și alții. Nu numai comentatorii profani, dar nici ceice se ocupă în special de literatura bisericească, nu dau multă atențiune acestor scriitori, cari, deși au merite mari pentru biserică, căci cei mai mulți au și suferit pentru apărarea dogmelor, au scris însă la fel cu ceialalți, în o limbă simplă, înțeleasă de toată lumea. Și din celea aduse se poate vedea, cum au scris acești poeți, numiți melozi, pentru că nu au scris numai textul cântării, ci i-au dat și melodia.

În veacul al XI. se răcește credința în biserica orientală, se răcește dragostea față de lucrurile sfinte²⁾, și se termină aranjarea slujbelor bisericești. Unde au rămas orientalii în veacul acela, acolo suntem și noi astăzi. Alte idei religioase ar fi necesare să se accentueze în slujbe, și sunt și alți sfinți, vrednici să fie lăudați și puși pildă înaintea creștinilor, cari lucruri n'ar fi fost trecute cu vederea de adevărații scriitori de cântări bisericești, dela cari am moștenit slujbele și cântările pe cari le avem, dar împrejurările nefericitei desbinări nu permite acest lucru, care dacă s'a mai făcut ici coela și mai târziu, cântările mai nouă nu se pot așeză lângă celea vechi, căci autorii lor nu mai au autoritatea celor vechi, lipsindu-le aceea adâncă cunoștință a celor sfinte și sfințenia vieții ce caracterizează pe vechii cântăreți, și adeseori nu țintesc altceva decât să-și verse ura asupra bisericii Romei,

¹⁾ Mineiul pre Aprilie, p. 32.

²⁾ Krumbacher, op. cit. p. 677.

cum se face prin canonizarea lui Foțiu, Marc Eugenic¹⁾, Palama²⁾ și alții, care lucru sfinților cântăreți le eră cu totul strein.

* * *

Înainte de a termina cu acești scriitori de cântări, e bine să vedem în rezumat tot ce s'a spus despre ei.

Cântările bisericești sunt o necesitate practică. Când sunt adunați mai mulți creștini la un loc, nu ajunge învățătura așa cum se face în școală, mai trebuie și cântări, cari să învioreze sufletul, și din cari să ieă omul îndemnuri spre împlinirea poruncilor ce li-se spun, și spre urmarea faptelor, cari se laudă în viețile sfinților. Cântările bisericii grecești nu aveau numai acel rost, ca să delecteze urechea și să stârneasă sentimente religioase, cum e cutare cântare de alui Bæthoven ori Mozart, ele erau ceva mai mult, trebuiau să cultive nu numai inima ci și mintea. Biserica grecească a avut parte de multe frământări și zguduiri, în cari eră aruncat și poporul drept credincios. Cei mai mari dușmani ai erezelor au fost tocmai cântările bisericești, prin cari se luminau credincioșii, și luau putere să fie statornici în cinstea adevăratei credințe. De aceea a fost necesar, ca unele cântări vechi, în cari se explicau și apărau dogme, pe cari nimeni nu le mai trăgeă la îndoială, să fie schimbate, ori chiar înlocuite cu altele nouă, cari luminau poporul asupra nevoilor actuale, și dădeau credincioșilor îndemn și putere să lupte cu toții umăr la umăr, dela opincă până la vlădică, împotriva dușmanului. Cei ce studiază literatura bizantină sunt supărați pe scriitorii cântărilor bisericești de mai târziu, pentrucă au înlocuit ori au schimbat vechile cântări frumoase ale lui Roman cu ale lor. E păcat, că s'au pierdut aceste cântări, dar vina o poartă tocmai literații, cari nu au dat nici o atențiune acestor cântări, și nu au păstrat vr'un codice mai vechiu. Scriitorii de cântări bisericești mai noi, și-au împlinit numai datoria lor. Slujitori fiind ei ai bisericii, au făcut ceea ce le impună datoria, și aceasta făcându-o, au săvârșit cel mai frumos lucru³⁾ pe care-l are biserica le este recunoscătoare.

¹⁾ Krumbacher, op. cit. p. 679.

²⁾ Nilles, Kalendarium von 1600, p. 10 și în alte locuri.

³⁾ So erfüllte die byzantinische Kirchenmusik ihre heile kulturhistorische Aufgabe Krumbacher, op. cit. p. 685.

Cântările bisericești, în originalul grecesc, sunt scrise în poezie; nu sunt scrise în poezie rugăciunile preotului și ale arhierului. Poezia cântărilor bisericești e foarte departe de cea veche, așa de departe, încât acestea nici nu se pot asemăna cu celea clasice, profane, și de aceea, cei mai mulți critici nu dau cântărilor bisericești nici o atențiune, ori le socotesc ca bucăți scrise în proză. Incercarea lui Grigorie Nazianzenul și a altora, de a introduce în poezia bisericească formele celei clasice, n'a reușit: ori cât ar fi de frumoase și laudate de critici operele acestora, ele nu au fost admise în cultul divin niciodată. Ceeace a admis biserica, *ἐκκλησία* = adunarea credincioșilor, prin un fel de vot public și universal, e poezia scrisă, nu după regulile prozodiei, ci după urechea poporului. Cântări bisericești cu niște forme severe poetice, ar fi putut plăcea numai la puțini, pe cari i-ar fi delectat, distrându-i poate în acelaș timp.

Stilul acestor poezii e vorba unui suflet smerit, care cunoscând atotputernicia lui Dumnezeu și slăbiciunea sa, și știind că Dumnezeu este Stăpânul său absolut, de care trebuie să asculte, și din a cărui mână nu poate scăpa nicăiri, îi cerșește milă și iertare. Iar când cerșești milă și iertare, nu cauți vorbele și frazele cele mai frumos sunătoare, ci vorbești cât se poate mai sărăcăcios, sărăcia se vede și în vorbe. Aceasta limbă a sufletului omenesc o înțelege toată lumea, având toți oamenii aceeaș fire. Și de aceea înțeleg toți oamenii cântările bisericii grecești, și dacă sunt unele mai puțin înțeleg, fără a se ridica la aceeaș treaptă cu poeziile clasice; acestea sunt puține, și nu știm, dacă n'ar fi fost înlocuite, continuându-se poezia bisericească? Lexiconul și gramatica poeziilor bisericești sunt celea ale limbei populare, cu mici schimbări și adausuri la lexic pentru a putea exprima și explica adevărurile de credință. Ca orice formă liturgică, poezia bisericească trebuie „să fie populară . . . să poată fi pricepută ușor de către credincioși“¹⁾.

Vechii scriitori de cântări bisericești au fost cu toții sfinți, iar despre sfinți știm, că au în suflet darul sfințitor, care luminează mintea mai mult decât orice înțelepciune, căci dă din înțelepciunea lui Dumnezeu. Aceasta înțelepciune dumnezească le-a dictat lor, să scrie cântările în limba simplă, cum le plăcea și lor să se roage. — Virtuțile creștinești nu sunt

¹⁾ Dr. Marcu, Liturgica p. 19 urm.

apreciate de lume, multe sunt socotite, ca o nebunie, dar pentru aceea au mai mare valoare decât toate bunătățile din lumea aceasta, cari odată vor fi praf și cenușă, pe când virtuțile creștinești îți câștigă fericire dumnezească și veșnică. Așa sunt și cântările bisericii grecești: scrutătorii literaturii nu le atribuie nici o valoare literară, dar ele sunt mai scumpe decât toate poeziile profane, cari țin cont de regulile poetice. Cei cari citesc și studiază poeziile profane clasice, din acestea nu devin mai buni, pe când cântările bisericești, ori cât ar fi de simple, îmblâzesc patimile și întăresc inimile spre fapte bune, și chiar eroice.

Dr. IOAN BĂLAN.

Pregătirea preotului la celebrarea sfintei Liturghii.

— Scrisoare. —

Iubite prietino, împlinesc cu bucurie lucrul, la care m'am îndatorat în scrisoarea trecută, promițând atunci, că mă voi ocupa și cu chestiunea importantă a modului cum trebuie să ne pregătim noi preoții la celebrarea deamă a sf. Liturghii?

Spuneam în rândul trecut, că din credința tare în prezența reală, adevărată și substanțială a Domnului Hristos în sf. Euharistie isvorește sentimentul puternic, viu și pururea treaz al datoriei de a-ne pregăti la celebrarea sf. Liturghii. Acum adaug, că dela aceasta credință atârnă și modul pregătirii: că însași pregătirea stă în raport drept cu credința aceasta. În urmare, dacă inima preotului e pătrunsă de razele luminii și a căldurii acestui adevăr cardinal, dacă el e conștient de marea importanță a misiunii sale și de răspundibilitatea greă, ce o are, — atunci se va pregăti totdeauna cât mai bine la celebrarea sf. Liturghii, temându-se, ca nu cumva să audă întrebarea: „prietino, cum ai intrat aici, neavând haină de nuntă“, — apoi judecata înfloritoare: „legându-i mâinile și picioarele, luați-l pe el și-l aruncați întru întunerecul cel dinafară, acolo va fi plâns și scrișnirea dinților“. (Mat. 22, 12—13).

Pregătirea la deamna celebrare a sf. Liturghii e remotă și proximă. Pregătirea remotă privește *vieața întreagă a preotului* și consistă în o purtare morală de model, care e rezultatul

unei voinți constante în bine și a unei dorinți sincere de a servi totdeauna, cu suflet curat și cu credință, lui Dumnezeu, în care crede, sperează și pe care î-l iubește mai pe sus de toate. Pe lângă motivul supranatural, trebuie să determine pe preot la o așa conduită și cinstea și omenia lui naturală. Toate cer, să se vadă cât mai limpede, că ideile și sentimentele, ce le propovăduiește, ies din inimă și convingere, că viața lui e îndeplin acord cu învățătura lui, că el crede, ce învață, deprinde virtuțile, ce le laudă și recomandă și, pe urmă, că e stăpânit de o râvnă neobosită în calea perfecțiunii creștinești.

Dacă viața sufletească a preotului e bună, se revarsă și înafară ca o plăcută lumină lină, ce arde și luminează, iar adevărătatea acestei vieți se dovedește prin o caldă însuflețire și un zel constant pentru mărirea lui Dumnezeu, apoi prin jertfele, ce le aduce preotul, prin dragostea actelor de pietate și prin judecata lui dreaptă și adevărată despre tot ce numim bunuri pământești. Ca să poată fi susținută și dezvoltată viața aceasta internă, trebuie alimentată. Altcum slăbește și se sfârșește. Alimentele unei vieți bune sufletești se pot reduce la următoarele: *rugăciunea, mărturisirea deasă și ocupațiunile potrivite statului preoțesc.*

Iubite, știu bine, că gândul tău curat acum sboară vesel la mulți preoți vrednici, cărora li-se potrivește așa de bine tot ce ți-am înșirat mai sus, cari, din darul Dumnezeu, sunt destui și se sporește zilnic numărul acelora, cari înțeleg adevărul spus așa limpede de sf. Ioan: „Celce zice: l'am cunoscut pe el (pe Hristos), și poruncile lui nu le păzește, mincinos este, și întru dânsul adevăr nu este“ (I. 2, 4.) și cari socotindu-se de „ai lui Dumnezeu împreună lucrători“ (I. Cor. 3, 9.) și „de slujii ale lui Hristos și ispravnici ai tainelor lui Dumnezeu“ (Ibid. 4, 1.) — duc cu ei, în tot timpul și în tot locul, convingerea adâncă a importanței misiunii lor, iar convingerea aceasta se manifestează în înfrânarea poftei trupului, a ochilor și în înfrânarea truției vieții. Acești venerabili preoți ascultă și urmează sfatul înțelept: „După poftele tale nu merge, și de cătră poftele tale te întoarce“ (Sir. 18, 30). Cea mai plăcută ocupațiune a lor este, să facă bine, să caute oile cele pierdute, pe cari, cu pilda frumoasă a vieții lor, cu învățătura și cu rugăciunea, să le smulgă din gura lupilor și să-le ducă la păstorul bun al tuturor păstorilor și al tuturor oilor.

Nu se poate tăgădui însă nici faptul dureros, că între

preoții noștri sunt unii, cari au o viciază cu totul contrară vieții cinstite de preot, prin care absolut nu se pregătesc la o lucrare așa sfântă cum este Liturghia. Sufletul lor e cuprins de cel mai înfiorător întunerec, din care cauză, de masa Domnului se apropie ca de un lucru fără nici o valoare, întinați cu păcate și nu cu conștiința aceea curată, ce o pretinde și Apostolul, când zice: „Să se ispitească omul pe sine și așa din pâine să mănânce, și din păhar să bea, că cel ce mănâncă și bea cu nevrednicie, judecată lui își mănâncă și bea, nesocotind trupul Domnului“ (I. Cor. 11, 28—29). Și vezi, iubite, starea aceasta nenorocită, pentru schimbarea căreia te rogi și tu din inimă, și-au creat-o ei înșiși, neglijând rugăciunea, mărturisirea și ocupațiunile reclamate de statul lor.

Din propria experiență știm, cât de debil e omul și cât de puternici sunt inimiciii lui interni și externi, cari î-l îndeamnă și împintenă la păcat. Știm și aceea, că cu cât a fost mai fortificată cetatea, în care a intrat inimicul, cu atât e mai înverșunată luptă internă, mai mare confuzia și mai problematică biruința asupra dușmanului. Și oare, iubite, sufletele noastre, ale preoților nu pot fi și nu trebuie să fie mai întărite, decât ale laicilor? Răspunsul numai afirmativ poate fi. Din motivul acesta preotul devenit sclav patimilor și înlănțuit de păcat, anevoie se mai eliberează. Numai mâna cea tare a lui Dumnezeu, din o specială grație, î-l mai poate ridica. De aici datorința, ce nici când nu trebuie uitată, de a-ne nobilită cu grația lui Dumnezeu și a nu îngădui, ca aceea să se rumpă, ofilească, ori se inghețe în sufletele noastre. Fără grația lui Dumnezeu suntem pădureți, iar pomul pădureț ori unde l'am planta, ori cât l'am curățit, am plivi, am săpa în jurul lui, și am îngrășă pământul chiar cu pâine și cu miere, tot fructe pădurețe va produce, pân' ce nu se altuiește cu mlădiță nobilă. Tocmai așa stă lucrul și cu noi, preoții. Dacă ne-am fi împărțășit de orice educație clericală aleasă, dacă am fi înmăgăzinați în mințile noastre oricât de vaste și de temeinice cunoștințe dogmatice și morali, dacă am ocupa orice slujbă și orice treaptă în admirabila ierarhie ecleziastică și dacă am fi încărcăți cu orice distincțiune omenească, iar darul lui Dumnezeu nu l'am poseseda: viciaza noastră n'ar fi bună și n'ar fi o deamnă și continuă pregătire pentru celebrarea sfintei Liturghii. Și, Doamne, ce grozav e, să slujești la altar, fiind un trivial, ușoratic în exprimarea și tractarea lucrurilor sfinte, un blasfem, un

certăreț, un calumniator, un invidios, un superb, un luxurios, un lacom, un bețiv, un infidel, ori un leneș în împlinirea datorițelor tale!

Grația lui Dumnezeu se poate dobândi și susțineă prin *rugăciune*. Rugăciunea, împreunăă cu abnegațiunea, e arma preotului, fără de care se prăpădește ca și ostașul, care cutează a pași fără armă în arena de luptă. Și lucru curios, că pe lângă toată claritatea acestei învățături, totuși convii căte odată cu părerea, că obligăamentul acesta n'ar fi chiar așa strict, ce — zic unii — dovedește și faptul, că nici un canon al bisericii noastre nu demândă preoților, să se roage. Conc. prov. I. (Tit. VII. c. II,) recomandă numai preoților „meditațiunea lucrurilor divine, rugăciunea neîncetată... pregătirea cuvenită la celebrarea sfintei Liturghii“; dar nu le și demândă. Astfel de preoți nu vreau, să înțeleagă, că n'a fost nici o nevoie, ca biserica să statorească în §§ necesitatea rugăciunii și să exprime obligă-mântul de a-ne ruga, dupăce în isvorul tuturor canoanelor: în sf. Scriptură e așa de limpede lucrul acesta. Hristos zice anume: „că se cade pururea a-se ruga și a nu înceta“ (Luc. 18. 1); „Priveghiați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită, că sufletul e gata, iar trupul e slab“ (Mat. 26, 41), iar sf. Pavel învață: „La rugăciune așteptați, privighind întru dânsa cu mulțămintă“ (Col. 4, 2), și „Neîncetat vă rugați, întru toate mulțămint, că aceasta este voia lui Dumnezeu întru Hristos Isus spre voi“ (Tes. 5, 17—18). Discutată poate fi așa dar numai întrebarea: ce rugăciuni sa zicem și cât să ne rugăm? iar necesitatea rugăciunii și obligăamentul de a ne ruga nici decum.

Ce rugăciuni să ricităm? Orice rugăciuni aprobate, deosebit ceace ne recomandă biserica: Orele canonice. — Acestea sunt lungi, pretind mult timp dela un preot, care se ocupă și cu economia și mai e și cap de familie! Așa este, iubite, dar oricât de împărțit ar fi preotul și ori căte năcazuri ar avea în familie, totuș poate recită barămi căteva din cele recomandate. Poate anticipa unele rugăciuni. Iarna poate să se roage mai mult și chiar și vara ne putem ricită rugăciunile, aproape totdeauna, numai să nu ne genăm a-ne ruga p. e. în trăsura, în tren, la câmp în propierea lucrătorilor și să nu facem aceasta în chip farisaic. Am văzut odată un preot rugându-se în trăsura, cu capul descoperit (dacă-i frig, ploaie, ori vânt, ori dacă așa voiește preotul, se poate și cu capul acoperit) și m'am rusinat de mine. Impresiunea adâncă, ce mi-a făcut, n'o pot uita.

Un inconvenient e la noi, anume cartea de rugăciuni a preotului, Orologeriul e nepractic și incomod, e prea mare și prea greu, ales ediția din 1890. Sperăm, că în noua ediție, ce se așteptă mult, Orologeriul și ca format și ca greutate va corespunde principiului practicității. — Dacă un preot poate zice în conștiință, că n'are vreme să zică rugăciuni multe, în o oară, ori $\frac{1}{2}$ oară, *sică câte poate, numai să sică* și dacă chiar de loc nu poate să se roage, în vre-un caz rar, atunci, având o viață cinstită, mulțamească-se cu rugăciunile de începătură și cele-breze liniștit și cu gândul de-a suplini altădată, dacă atunci va putea fără mare greutate.

Fără îndoială, că rugăciunile noastre numai așa vor fi plăcute și primite înaintea lui Dumnezeu, dacă obiectul lor vor fi bunurile supranaturali, iar bunurile temporali numai întru atâta întru cât nu se împotrivesc cu mărirea lui Dumnezeu și cu mântuirea sufletelor noastre. Apoi rugăciunea să fie făcută cu încredere, cu umilință și cu statornicie. O astfel de rugăciune ne va exopera grația lui Dumnezeu, care ne-a creat fără noi, dar nu ne va mântui fără conlucrarea noastră. Cu ajutorul lui Dumnezeu vom înainta pe calea perfecțiunii creștinești, învingând greutățile și delăturând multele curse primejdioase, ce ni-se aruncă mai ales nouă preoților.

Pre lângă rugăciunea verbală e în interesul sufletelor noastre și a misiunii, ce avem, să și *medităm*: să considerăm, să examinăm adevărurile de credință cu scopul de a deșteptă în noi sentimente pii și rezoluțiuni firme pentru viață.

Iubite, dacă vei face cunoștință cu preoți răi, indiferenți, leneși în cele sufletești, cu preoți, cari n'au viață virtuoasă, cari nu se pregătesc nici chiar la celebrarea sf. Liturghii, să nu-i judeci pe toți de necredincioși. Cei mai mulți dintre aceștia au credință, carea numai licărește în internul lor, se manifestă chiar și pe buze, dar nu se arată puternic ca un foc, care luminează și încălzește și care învăluie ochi, față, gură, mâni și picioare. Au ei credință, dar nu-i credință vie. Lipsese purtarea, lipsese faptele, din cari am putea deduce la credință, cum din lumină și căldură ne convingem despre existența focului. Motivul acestei stări psihice, a unei astfel de vieți pustii și neroditoare e lipsa meditațiunii serioase despre adevărurile mari de credință și morală, pe cari le cunosc, cum cunosc și poruncile dumnezeiești, dar nu le urmează. Adevărurile de credință sunt în stare, să ne abată dela rău și să ne ajute

la bine, la înaintarea sigură pe calea perfecțiunii, dar ce folos, dacă nu le aplicăm? Ce ne folosește arma cea mai bună, dacă n'o întrebuițăm? Așa și adevărurile de credință, dacă nu meditam asupra lor, nu ne folosesc nimic.

Meditațiunea o putem împlini ori unde și fără nici o carte. O meditație serioasă și numai de 10—15 minute poate fi și o bună pregătire la sf. Liturghie. Pentru a medita bine, trebuie să urmăm o anumită regulă, să avem în vedere anumite norme, ce le schițez pe scurt în următoarele:

1. Înainte de toate trebuie pregătit sufletul la meditație, delăturând pedecile, cari sunt: superbia, senzualitatea și distracțiunile. In scopul acesta ne facem cruce și zicem „Impărate ceresc...“

2. Deșteptăm în noi credința, că suntem în prezența lui Dumnezeu, pe care îl adorăm, îi cerem iertare de toate păcatele, promitem îndreptare și-i cerem ajutor, rugând și pe ființele fericite, să se întrepună pentru noi. In mai multe seminare teologice se întrebuițează rugăciunea, carea se află, cu puține schimbări, și în instrucțiunea despre meditațiune dată de R. P. Rothaan, prepozitul general al societății lui Isus. Reproduc aici rugăciunea aceea, după cum se rostește în seminarul teologic din Blaj, fiindcă e și frumoasă și se poate recita cu fruct și cu prilejul misiunilor poporali. Rugăciunea e următoarea:

„(Să ne reimprospetăm în memorie prezența lui Dumnezeu, să-L adorăm din toată inima, și să-I cerem iertare de toate păcatele noastre). Dumnezeu meu eu cred din tot sufletul, că sunt în prezența Ta, Te adorez din toată inima și Te recunosc de acel mare Dispunător, care e adorat de ingerii și sfinții din ceriu. Mă recunosc de nedemn, ca să mă prezentez înaintea Ta după atâta nerecunoștință și după ce am meritat de atâtea ori pedeapsa de veci. Dar ce pot să fac, sau la cine să mă întorc, dacă Tu mă vei lăpăda dela fața Ta! Iartă-mă Doamne, iartă-mă, î-mi pare rău din toată inima, că Te-am vătămat pe tine, Bunule suprem demn de a fi iubit mai pre sus de toate. Pe viitor vreau să Te iubesc cât voi putea mai mult, ba încă doresc a muri mai înainte decât să Te mai vatăm.

„(Să cerem dela Dumnezeu luminarea minții și tăria inimei, ca să putem obține din meditațiune fructul, ce ni-l vom propune.) — Dumnezeu meu eu fără de Tine nu pot să fac nimica, luminează-mi muntea, ca să fac bine în meditațiunea aceasta, ajută-mi, rogu-Te Dumnezeule eterne, pentru rugăciunile

Fiului Tău și Domnului meu Isus și ale Preacuratei Sale Mame. I-mi împreună rugăciunea mea cu aceea, pe care o fac în timpul acesta îngerii și sfinții din ceriu și sufletele sfinților din lumea aceasta și promit, Dumnezeu meu, că o fac singur numai, ca să-Ți împlinesc dorința. Darul Sfântului Spirit să ne lumineze simțurile și inimile noastre. Ingerilor păzitori și sfinților patroni și apărători obțineți-ne dela Domnul grația aceasta. Preasfântă **Marie mama înțelepciunii, învață-ne, luminează-ne și ne povățuiește. — Născătoare de Dumnezeu... și Tatăl nostru...“**

3. În preludiul I. ne punem înaintea ochilor sufletești lucrul, asupra căruia voim să medităm, închipuindu-ne împrejurările, între cari s'a întâmplat.

4. În preludiul II. cerem darul lui Dumnezeu, ca să cunoaștem adevărul și putere, ca să ne îndreptăm viața după eum pretinde adevărul respectiv.

5. Ne revocăm în memorie obiectul meditațiunii cu ajutorul întrebărilor: Cine? Ce? Unde? Când? Cu ce mijloace? Cum? Pentru ce?

6. Considerăm istoria, ori adevărul exprimat în vre-o zicere, punându-ne întrebările: Ce trebuie să notez aici? Ce consecințe practice trebuie să trag? Pentru ce (pentru că e cuviincios, folositor, plăcut, ușor, ori pentru că e necesar)?... Trecutul vieții mele a fost conform adevărului aprofundat? Ce trebuie să fac în viitor? Ce mijloace să întrebuițez și ce pedeci să delatur?

7. După acestea ne năzuim a deșteptă în inimile noastre sentimente, afecte de admirație, ori de grațitudine, ori de părere de rău, ori de umilință etc, după natura obiectului.

8. Luăm o hotărâre specială, umilită, firmă, motivată și potrivită stării noastre prezente, pe care avem s'o executăm încă în aceiași zi.

9. Pe urmă o scurtă rugăciune, carea în seminarul din **Blaj** e următoarea:

1. „Umilindu-mă, Doamne înaintea feței Tale, Te ador și-Ți mulțumesc pentru lumina de care ai binevoit a mă împărtăși în decursul sfinte meditațiuni.

2. „Cer iertare cu umilință pentru defectele, ce le-am comis în această sfântă meditațiune.

3. „Îți prezentez sfintele rezoluțiuni, ce le-am luat și le împreună cu prețiosul sânge al Hristosului Tău, ca să binevoiești ale primi, și Te rog, ca să-mi dai grație, să le pun în

praxă cu toată fidelitatea, Preasfântă Fecioară Maica lui Dumnezeu, ingere al meu păzitor Sfinților patroni și apărători obțineți-mi dela Domnul grația aceasta. — Născătoare de Dumnezeu și Tatăl nostru.“

Acesta e foarte pe scurt mersul meditațiunii, ce ne ajută la îndreptarea vieții noastre și e o bună deprindere și pentru compunerea predicilor.

Iubite frate, nu pot termina acum cu chestiunea pregătirii preotului la celebrarea sfinte Liturghii. Sunt necesitat să mă mângăiu cu nădejdea, că Dumnezeu imi va îngădui, să-ți scriu de altă dată despre celelalte mijloace de pregătire.

Acum, de inchiere, îți cer cu toată încrederea, să nu mă ștergi din pomelnicul acelora, pentru cari te rogi în special.

Alt tău devotat prietin
SENIOR.

CRONICĂ.

Episcopia greco-catolică maghiară. Scriem aceste șire în zile de cea mai grea cumpănă pentru viitorul bisericii și neamului nostru din aceasta țară.

Inființarea unei episcopii gr.-catolice maghiare, carea ar avea să-și întindă jurisdicția sa și peste o bună parte din corpul și teritoriul provinciei noastre mitropolitane, ne deschide, între împrejurările de astăzi ale țerii noastre, perspectiva unui viitor plin de lupte amare, pentru salvarea și asigurarea individualității noastre bisericesti și culturale.

Cetitorii nostri cunosc, din gazetele de zi, fazele de până acum ale acestei cestiuni. — Caracterul revistei acesteia nu ne îngăduie să ne ocupăm și în coloanele ei cu aceasta cestiune, așa cum am dori-o. Părerea noastră însă, cetitorii credem că o cunosc în deajuns, precum totodată convingși pot să fie, că și în viitor, noi ne vom face datoria, în tot chipul posibil, pentru a lămuri, unde și când va fi de lipsă, aceea ce trebuie lămurit în cestiunea aceasta.

Constatăm, cu satisfacție, că presa românească, fără deosebire de nuanță confesională, a fost la înălțime, pentru a arăta primejdia ce residă în proiectul episcopiei gr.-catolice maghiare, primejdie ce nu amenință numai una, ci de-opotrivă

ambele biserici românești. Căci atunci când dușmanul va fi trecut peste trupurile arhierilor uniți, el nu se va mulțumi cu biruința de jumătate, va merge înainte, și proxima etapă a triumfului său va fi, foarte probabil, înființarea unei episcopii *gr.-orientale* maghiare.

Ceea ce ne-a surprins în cestiunea aceasta a fost ținuta reprezentantului din Viena, al Romei. Noi am știut că Roma a ținut în totdeauna, ca independința bisericii noastre și întregitatea teritoriului său să fie apărate, cu orice prilej. Bulla de canonizare a provinciei noastre metropolitane, „*Ecclesiam Christi*” confirmarea decretelor conciliilor noastre provinciale (mai ales a dispozițiilor din Titlul II. cap. I. a Conc. III Prov. ținut în 1900), etc., au fost tot atâtea documente, din cari intenția Romei putea fi limpede cunoscută.

Tocmai aceasta împrejurare ne face să credem că la Viena, în cercurile nunțiatului apostolice, cestiunii acesteia nu îi s'a dat importanța cuvenită, și că fie — iertatul nunțiu Bavona, precum și girantul actual al nunțiatului, s'au prea grăbit cu aprobarea în principiu a episcopiei *gr.-cat. maghiare*, lăsându-se înduplecați și amăgiți de informații, de-adreptul necorecte și neadevărate. S'a invocat, se spune între altele, în sprijinul episcopiei maghiare, și afirmația că laicii nostri nu prea cercetează biserica, fiindcă acolo *nu* li-se predică în limba maghiară!

În conștiința marei respunderi, ce zace pe umerii lor, episcopii nostri au ținut o conferență colectivă, în reședința metropolitană, în zilele de 17, 18 și 19 Febr. În vremea aceasta au fost ascultate și părerile câtor-va protopopi, precum și a câtor-va laici frunțași de ai nostri. Resultatul acestei conferențe se știe.

Un memoriu va fi înaintat direct Pontificelui Roman, comunicându-se în copie și guvernului unguresc. — Că anume ce rezultat va avea acest memoriu, pe care episcopul Radu îl va prezenta la Roma, nu se poate prevedea. Un lucru e sigur: că gestul acesta resolut al conferenței episcopilor nostri a deslănțuit numai decât zăgazul de calumnii și potopul de însinuări, împotriva arhierilor nostri și mai ales împotriva episcopului Radu.

Cetitorii vor pricepe acum și mai bine, că de ce episcopul Radu îi se aruncă în față, tocmai acum, cu atâta sfruntare, din partea cutărui ziar imperialist, învinuirea absurdă de *anti-*

catolicism și antidinasticism! Invinuirea asta de altcum nu este nouă, în istoria bisericii noastre: ea a fost adusă și episcopului mare Inocențiu Clain, atunci când apăra și el drepturile bisericii și a credincioșilor. Se pare deci că trăim astăzi în atmosfera luptelor de acum 150 de ani.

Ca și atunci, vijelia în privirea bisericii noastre găsește pe arhiepiscopul nostru, gata spre orice jertfă și abnegație personală, pentru asigurarea viitorului nostru. (11).

*

Idea unui congres, ori a unei conferențe, din preoți și laici, în cauza plănuitei episcopii gr.-cat. maghiare, a fost aruncată în discuția foilor de zi. Dintr'o notiță proaspătă a „Românului“ vedem, cu satisfacție, că s'au făcut anume dispoziții pentru ținerea unui astfel de congres.

Din partea noastră, cu dragă inimă subscriem aceasta idee, a cărei realizare ar însemna, cu adevărat, un *razim* mai mult arhiepiscopului nostru, în lupta pentru apărarea bisericii.

Rezoluția ce s'ar lua în acel congres, exprimând sărbătorește convingerile întregii noastre biserici, a clerului și a mirenilor deopotrivă, ar dovedi factorilor competenți, că la spatele arhiepiscopului stă unanimitatea credincioșilor, și că în lupta ce o poartă, arhiepiscopul reprezintă ideile și credințele turmei lor.

Goana pornită contra păstorilor bisericii noastre, în zilele din urmă, credem că și mai mult reclamează cuvântul de aprobare, mângâiere și încurajare al turmei.

Așa s'a făcut lucrul acesta în 1897, la Cluj, în cauza autonomiei catolice, și bine s'a făcut. Actele acelei conferențe de altfel, s'au publicat și în broșură separată, și poate se mai capătă și astăzi la librăriile noastre.

La tot cazul, e bine, că inițiativa convocării, din motive ușor de înțeles, a fost luată din partea mirenilor noștri frunțași. — Concursul nostru este asigurat. (m.)

*

Principii creștine și cei șasesprezece eliminați. Principele păcii Isus Hristos eră cu învățăceii săi la cina cea din urmă. Vedeă cu ochii lui dumnezeiești întreagă urgia miseriiilor omenești și cunoșteă deplin toate nedreptățile, ce aveau să se descarce asupra lui, ca mâne. Cu desăvârșită seninătate își aruncă privirea în Vinerea mare a patimilor și spre Golgota,

unde aveă să umplă cu preascumpul lui Sânge prăpastia dintre Dumnezeu și om, dintre Creatorul vătamat și creatura stricată și neputincioasă de a face destul pentru păcatele sale. Eră hotărit s'aducă oamenilor de bunăcredință cel mai mare bine: pacea cu Dumnezeu — și să le testeze binele cel mai prețios: pacea, pentru ce a și zis învățăceilor săi: „pace las vouă, pacea mea dau vouă, nu cum dă lumea dau vouă“ (Io. 14, 17).

Blândul Isus și-a jertfit vieța pentru o pace adevărată, adâncă și statornică, nu pentru o pace prefăcută, exterioară, ori pentru un mic armistițiu. El a voit pacea, carea să asigure tronurile, să armonizeze sfaturile conducătorilor și să niveleze ridicăturile înălțate de dușmăni, de îngânfare, ură și de nesăț între om și om, între popor și popor și între biserică și biserică, fiindcă El pentru toți s'a scoborit din cer, ca pre toți să-i înalțe la cer, intrucât toți sunt fiii Lui, chemați să se iubească și ajute ca frați, iar nu ca să se dușmănească și să-și strice unul altuia, ca sălbatici fără inimă și ca animale infuriate, cari nu știu nici de iubire, nici de dreptate; de acestea doue virtuți, cari singure pot să încetățenească pacea între oameni. Fără iubirea, care închiagă, împreună pre cei de diferite limbi, legi, poziții sociale, de diferită stare materială și culturală, suntem *aramă sunătoare și cîmbal răsunător*; iar nedreptatea e păcatul urgisit, care stoarce cele mai multe suspine, murmure, vacte și blăstămuri din peptul omului, e fărădelegea care conturbă în cel mai fatal chip atât eevilibrul social, cât și cel sufletesc, pentru ce să și răsbună amar din partea lui Dumnezeu, iar celea ce le-a zis Tesalonicenilor, tuturor le zice, anume: „și să nu asuprească, nici să înșele nimenea pre fratele său (II. 4, 6), fiindcă *pisma și prigonirile*, cum zice sf. Iacob (3, 14—15), *nu se pogoară de sus, și sunt trupești, pământești și drăcești*.

Fiecare creștin e dator să se lupte din convingere pentru sufocarea sentimentelor de antipatie, de ură și de dușmănie, de altă parte pentru desvol area sentimentelor de simpatie și de dragoste între oameni. In scopul acesta se cheltuiesc bunuri colosale, energii și timp incalculabil cu câștigarea culturii elementare generală. Pentru aceasta se sfătuiesc oamenii învățați în congresele de pace. Pentru aceasta se premează cei ce lucrează sincer la dărâmarea păreților despărțitori dintre oameni. Pentru opera cea mare a păcii a toată lumea ne rugăm în bisericile noastre. Pentru aceasta *trebuie* să lucreze preoții în

scaunul mărturisirii și de pe amvon, fiind ei în mod special servitorii *Principelui păcii*... Oamenii spun cu toții, că ei doresc, iubesc și vreau pacea. În multe cazuri însă, acestea sunt numai vorbe aruncate în vânt, fiindcă nu-i d'ajuns să dorim pacea, ci s-o și realizăm, făcând dreptate, lăsând ca în fiecare să se împlinească voia lui Dumnezeu, dând fiecărui ce e a lui, făcându-i aceea ce ai dori să-ți facă el, dacă ai fi în împrejurările lui și încunjurând totul de ce te-ai scârbi revoltat, dacă ți-s'ar face ție.

Impotriva acestor principii singur corecte și îndeplin acord cu revelațiunea divină, cu cultura adevărată și cu umanismul au lucrat superiorii seminarului rom.-cat. din Oradea-mare, când au eliminat pe toți clericii români, 16 la număr, pentru că au avut virtutea creștinească și bărbăția de a-și iubi și apăra limba. Așa dar nu pentru purtare rea, pentru vieață destrăbălată, ori pentru progres neîndestulitor, căci e lucru cunoscut, că clericii noștri de pe la seminarele rom. catolice excelează pretutindenea și în purtare și în studiu, ei au fost dați afară pentru folosirea limbii lor, care a voit Dumnezeu să fie cea românească, pentru ce datori sunt s-o cultive, cu atât mai vârtos, că e limba bisericii, a cărei servitori vreau să fie și a poporului, pe care vor trebui să-l învețe principiile veșnice de credință și morală.

În seminarele noastre se recomandă tinerilor leviți studierea limbilor și în special studiul limbii maghiare. În seminarul rom.-cat. din Orade se oprește usul unui drept natural, se pune o grea sarcină, pe care legiuitorii, în împrejurări schimbate, n'ar putea și n'ar vrea s-o supoarte. În seminarele, în cari se cresc misionari, se pune pond pe limbile popoarelor, la cari vor fi trimiși respectivii; superiorii din Orade știu, că biserica noastră are rolă de misionar aici și totuși interzic usul și cultivarea limbii acestei biserici. Dumnezeu știe, dar noue ne vine să credem, că sub revenzile aceloră se ascund inimi, în cari noi nu avem loc. Ei, catolici fiind, ne uresc, pentru că suntem români, iar acatolicii ne uresc, fiindcă suntem catolici. Ce rol greu de intermediator!

Cum se schimbă și oamenii! În secolul XVII. au lucrat reformații, ca prin cultivarea limbii române să ne ducă poporul în taberile lor; iar cazul dela Orade dovedește contrarul: abuzând de lege, ar voi superioritatea de acolo, să ne neglijăm limba. Astfel de manifestațiuni nu pot purcede din iubirea, blândeța

și dreptatea creștinească! Prin alte izvoare ies acelea la suprafață, nu prin spiritul religiunii lui Hristos, în care nu se blăstămă, ci se binecuvântă toate limbile.

Noi, cari credem în Provedința divină, sperăm, că cei 16 tineri, cari au fost siliți să părăsească seminarul, în care au intrat cu gândul de a se întări în credință și virtute, nu vor fi părăsiți. Dumnezeu, prin oamenii de bine, se va îngriji de ei, ca să rămână creștini buni, cetățeni adevărați și fii fideli ai neamului și ai bisericii noastre, împlinind sfatul divin: „până la moarte te luptă pentru adevăr, și Domnul Dumnezeu se va luptă pentru tine“ (Sir. 4, 30) (sr.)

*

● **circulară însemuată** este aceea, pe care corul episcopilor catolici din Ungaria a adresat-o părinților, acum la începutul sf. Paresimi, în chestia educației morale a tinerimii, una dintre cele mai ardente chestii a pastorației din zilele noastre.

Ea e scrisă din partea episcopului Prohászka, care pornind din cuvintele Mântuitorului: „Lăsați copiii să vină la mine“ arată înțelesul acestor cuvinte, cuprinzându-l în trei puncte. Și anume: 1. A merge la Hristos înseamnă a fi curat cu inima și moral. Dar fiindcă educația copiilor este datorința părinților, aceștia cu viața lor trebuie să dea copiilor pildă bună. Ei au datorința să-și îndemne copiii mereu la stimă, disciplină, și abnegare; trebuie să-le amintească într'una că sunt lucruri pe cari le pot face, dar sunt și lucruri pe cari nu-i iertat să-le facă, deprinzându-i astfel la ordine și stăpânire de sine. 2. Partea a doua staruește asupra nevoiei de-a pune în practică principiile morale, cari ne stăpânesc. În acest punct școala și catehizarea poate să ajute foarte mult munca părinților, dar să o înlocuiască nu poate. Pentrucă nu e de-ajuns să li-să vorbească copiilor despre aceste lucruri, ci, fiindcă e vorbă de viața ce trebuie trăită creștinește, se cere o vieață adevărat creștinească, și prin aceasta, o pildă hotăritoare, din partea părinților. 3. A treia parte se ocupă apoi de tainele sf. Euharistii, aceste principale mijloace, cari duc la Hristos.

Asupra creșterii morale a tineretului nicicând nu se poate stărui de-ajuns, și de aceea ne bucură mult aceasta circulară a episcopatului catolic maghiar. Ea ne poate servi ca un nou și puternic îndemn, ca să ne gândim și noi cu tot dinadinsul la

îmbunătățirea stărilor, între cari se crește generația de mâne, atât a celor din familie, cât și a celor din școală. Altfel ne pierdem credința și atunci zădarnice sunt toate sforțările noastre naționale. (ar).

*

Syrocatolicii din Malabar. Leo al XIII. le-a dat Malabarezilor syrocatolici din India anterioară, mai întâiu, acum 11 ani, 2 episcopi naționali. De atunci au făcut progrese așa de însemnate, cât în 3 Decemvrie 1911 au mai primit alți doi episcopi tot naționali, pe Dr. Kurialachery și Dr. Kandathil.

Deci constituirea unei provincii bisericești separate, pentru acești creștini evangelizați de S. Toma apostolul, nu poste întârziă mult. Starea bisericei lor putem zice că e înfloritoare. Ea numără 416,000 credincioși. Are 425 preoți seculari, 150 seminariști, 60 candidați la preoție, 125 călugări carmeliți. Are mai departe 17 mănăstiri de călugărițe cu 325 de maice din familiile celea mai bune. Călugării carmeliți scot în interesul credincioșilor 3 ziare catolice și un periodic, cari răspândesc spiritul religios în toate părțile. Tot ei conduc două gimnazii superioare, și 5 inferioare, în cari studiază atât elevi creștini cât și păgâni. Sub conducerea episcopilor syro-malabarezi mai stau încă alte 4 gimnazii superioare, 12 inferioare și 790 școli elementare.

Nu mai puțin de 75% din malabarezi știu ceti și scrie. — Și noi?!

Această îngrijire, dovedită de S. Scaun față de syro-malabarezi, precum și față de toate riturile orientale, și în mod special față de noi românii, în toate vremurile, ne îndreptățește la nădejdele celea mai bune în conflictul, preste care trece biserica noastră în timpul de față. (an .

*

O inovație bună și de mult dorită este aceea de-a se trimite circularele direct fiecărei parohii. Ea s'a introdus cu începerea acestui an în Arhidieceză, și acest bun exemplu de modernizare a administrației noastre bisericești va fi desigur urmat din partea tuturor Ordinariatelor, cari n'au avut încă acest obicei. Inovația este de cel mai mare folos practic, și tocmai de aceea suntem siguri, că ea va fi primită cu multă bucurie din partea clerului nostru.

În legătură cu această inovație, nu putem să nu amintim și aceea, că Cercularele noastre se vor tipări pe viitor într'o formă mai plăcută, ca în trecut, ceea ce încă va contribui mult la o citire plăcută și mai ales la o urmare conștiințioasă a multelor ordinațiuni bune, cari îndrumă vieța noastră bisericească. (ar.).

*

Credința primejduită. Citesc într'un ziar american, că o parte din ruthenii gr.-catolici din Newark și New-York, statul New-York, au fost primiți în sânul bisericii presbiteriane. Ca să-i amăgească mai ușor, presbiterianii le-au făcut biserici pompoase după ritul grecesc. Îi lasă să facă toate practicile ritului lor. Iar un predicator presbiterian — fără a avea așadară ordul sacerdotal — le săvârșește toată slujba în limba veteroslavă întocmai ca și oricare preot rutean. Ei, cari n'au liturgie, nu cred în s. Euharistie, se pretează la astfel de manopere nebune, numai să câștige adepti. Pot să-și închipuie deci preoții români câte primejdii amenință acolo pe credincioșii noștri. Misionarii noștri americani, trebuie să fie și în direcția aceasta cu ochii în patru. (an).

*

Cât se citește în Blaj? Una dintre gazetele de zi românești dela noi pune pe hârtie într'un număr trecut, afirmarea că la Blaj se citește puțin. Nu luăm în serios șirele acestea, doar însași respectiva gazetă resfoind lista abonaților sei dinainte de asta cu un an, va putea să constateze, că abia va fi avut pe aceea vreme, în vre-un alt centru românesc, mai mulți abonați, decât în Blaj. Astăzi, firește, după un an, abia unul ori doi, dacă se mai înșiră în lista abonaților. Hinc — illae lacrymae!

Cât se citește altfel la Blaj, o poate spune d. e. casa „Minerva“ din București, carea desface la Blaj sute de exemplare din fiecare publicație a sa! Și tot așa și celelalte case de edituri românești. (m.)

Cărți și reviste.

Cu începere acestui an, mișcarea catolică din România a crezut că poate, și că trebuie, să învieze organul de publicitate »Vestitorul«, care în timpul din urmă încetase. Noul organ al catoli-

cilor din țară, care se numește: „*Revista Catolică*“ apare în București, ca revistă trimestrială și e lucrat, după cum se vede din primul număr (un fascicol de 10 coale de tipar), de cele mai alese condeie ale României catolice.

Intr'un cuvânt cătră cititori: »Ce voim«, comitetul de redacție lămurește asupra scopului și țintei revistei, spunând că »stând pe temeiul credinței catolice, se va ocupa de tot ce muncеște lumea intelectuală, căutând însă a feri pe cititorii săi de veninul raționalismului și al necredinței«. Numărul prim de fapt și corespunde apoi deplin acestui program. Cele 160 pagini ale acestui număr cuprind: studii frumoase de-ale însuși arhiepiscopului R. Netzhhammer (O vizită canonică în țara petrolului, și Greutăți antice din Dobrogea); două studii de-ale prof. I. Frollo (Bossuet, Antonio Fagazzaro); păr. canonic C. Auner are un foarte interesant tractat de istorie sub titlul: Predicat'o un apostol în România?; se dau apoi actele mai noue ale Sf. Scaun, însoțite de notele lămuritoare ale păr. Dr. Bălan, și bogate cronici bisericеști, politice și literare; nu lipsește nici rubrica bibliografică.

După cum se vede și din aceasta înșirare sumară a cuprinsului primului număr, dela »Vestitorul«, care ieșea lunar, până la »Revista Catolică« este un însemnat pas înainte, cu toate că aceasta din urmă este trimestrială. Din parte-ne numai felicită putem pe redactorii, ce îngrijesc aceasta (a doua) revistă catolică română, atât pentru ideea de-a reînvia vechiul organ, cât și mai ales pentru frumosul număr prim, care va ști să câștige număr-oși cetitori, atât din țară cât și dela noi. Tocmai pentru aceea îi dorim din inimă vieță lungă, și, pentruca să se poată găsi și între cetitorii noștri, de aceia cari să-i lungească prin abonamente firul vieții, amintim că ea se poate abonă pentru 10 cor. pe an, în București, str. Esculap, 7. (ar).

*

Dintr'un „*Cercular*“ îndreptat din partea Ordinariatului nostru cătră Ven Cler, încă la sfârșitul anului trecut, fixăm ordinul înțelept care privește lățirea cărților bune și ținerea cursurilor de analfabeți, în mijlocul credincioșilor acestui Ordinariat. „Așteptăm — așa închee ordinul — dela preoții și învățătorii noștri, cari totdeauna au ocupat locul de frunte în mișcările pentru înaintarea poporului nostru, ca locul cu multă trudă, dar pe dreptul, ocupat, să-l păstreze și pe venitor, dovedindu-se de vrednici urmași ai vrednicilor înaintași“.

Atât cursurile de analfabeți, cât și lățirea cărților bune între cei cari cunosc scris-cetitul țintește la ridicarea nivelului cultural a poporului nostru dela sate. Dintre aceste două mijloace mai multă atenție ar trebui să se dea cursurilor de analfabeți, „nu numai din motivul că cine n'are carte n'are nici parte, ci și din pricina că poate să stăm acum în preajma unei legi, care să lege anumite drepturi cetățenești de cunoașterea scris-cetitului” — cum spune acelaș Cercular. Și tocmai de aceea credem, că n'ar fi stricat dacă s'ar fi impus preoților și învățătorilor noștri și un fel de dare de seamă, despre activitatea desvoltată în direcțiile indicate. Așa s'a făcut bună-oară din partea Ordinariatului de Sibiu și credem că în forma aceasta îndemnul care vine drept poruncă, se execută mai conștientios și mai cu efect. (ar.)

*

Un număr din anul trecut al revistei germane „*Theologisch — praktische Quartalschrift*“ din Linz are date interesante în ce privește credința bisericii ortodoxe rusești în dogma conceperii nepătate a P. C. Vergure. Pentru însemnătatea ce au aceste date în legătură cu articolul acestei reviste: O dogmă „nouă“ din nr. 20, le dăm aici mai pe larg.

Petru Movilă metropolit rus ortodox (1633—47) înființă în Kiew, metropola Rusiei mici o academie pentru științele teologice și filozofice, din care au eșit dușmanii cei mai declarați a bisericii catolice. Ca să o ferească de influință latină, o supusă patriarhului din Constantinopol. Ei bine! Cu toate că în multe contrari dogmelor apusului, în ce privește aceasta dogmă, teologii universității ținură la ea, ca la o moștenire primită din tradițiunea vechie. Să vedem deci, cari teologi ortodoxi renumiți au profesat-o.

Petru Movilă, înființătorul academieii nu e contrar acestei dogme. In catehismul edat de dânsul, și primit la 1643 ca confesiune a bisericii ortodoxe, o recunoaște împlicite: „Vergura se chiamă plină de dar (*εὐχαριστουμένη*) căci s'a împărțășit de grația divină mai mult ca oricare făptură, pentruce și biserica o ridică peste Cheruvimii și Serafimii“. De altcum dovadă eclatantă despre simțemintele lui este faptul, că sub ochii săi propovăduiau la universitate, rectorul universității *Koronovitsch Gorbatskij* (mai târziu metropolitul Rusiei albe) și *Lasar Baronovitsch* (mai târziu episcop în Tschernigow). Acest din urmă, dintre prelații cei mai de seamă pe aceea vreme și

orator vestit, zice în colecția sa de predici (edată în Kiew 1674 și 1684): „Toți zicem rugăciunea: Întru fărădelegi m'am zămislit și întru păcate m'a născut maica mea. Tu singură Marie ești, căreia această rugăciune nu se potrivește; căci nu te-ai născut în păcat. Să nu fi putut face cel atotputernic, ca maica lui să se conceapă fără a contrage păcatul strămoșesc? Dacă a putut-o face, a și făcut-o, — el, care toate le orânduiește cu înțelepciune. Nu s'a convenit, ca mama lui Dumnezeu să fie sclavă a păcatului și numai pe timp scurt“.

Unul din cei mai vestiți elevi a lui Baranowitsch a fost *Ioan Galiatowiskij* (rector 1658—59), dușman declarat al catolicilor. În colecția de predici „*Cheia înțelegerii*“, zice: „Al treilea op mare, ce l'a făcut Dumnezeu pentru vergura preacurată, a fost, că a scutit-o de păcatul strămoșesc, căci vergura preacurată a fost concepută și născută fără păcat strămoșesc. Pământul din care a fost plăsmuit Adam, a fost pământ curat, neblăstămat, tot asemenea și preacurata vergură, pământul din care s'a născut noul Adam, Hristos, a fost curat și n'a putut fi pătat de blăstăm“.

Tot astfel *Anton Radivilowskij*, vicariu în vestita laură călugărească Krotten, în cartea lui „Grădina Mariei, maicei Domnului“ (edată 1676): „Singură preacurata vergură a primit acest dar, conform făgăduinții lui Dumnezeu: *îți va zdrobi capul tău*. Ea a scăpat de mrejele diavolești ale păcatului strămoșesc, și cu toate că născută dela Adam prin origine firească, totuș nu a luat asupra-și pata păcatului original“.

Iavorskij n'a putut fi ales patriarh de Moscova pentrucă între alte trei erezii papiste, propunea și aceasta, cum spuneă patriarhul Ierusalimului Dositeiu.

Iasinskij e silit prin ordin din Moscva să-și retragă învățătura despre imaculata concepțiune, dar zice expres: spre a satisface ordinului patriarhului, dar nu din convingerea, că părerile încriminate ar fi falze“. Ajuns metropolit la Kiew (1690—1707), permite să se propună învățătura neturburat. În Rusia albă eră în veacul al 17-lea o congregațiune a studenților în Polotsk pentru menținerea credinței ortodoxe, sub egida imaculatei concepțiuni. Ea a fost recunoscută în 1651 de metropolitul Kononowitsch. Formula prin care se primeau fetele ca membre ale societății, cuprinde alipire la dogmele ortodoxe, între cari figurează și *concepțiunea imaculată*. Numai *sfântul sinod*, înființat de Petru cel mare la 1721, a suprimat aceasta dogmă cu forța. (un).

În »*Amvonul*« din București numărul de pe Ianuarie (10) 1912, păr. Iconom Ilie Teodorescu, revine asupra afacerii celor două călugărițe, despre cari spusese în Consistorul superior, că ar fi fost *anatemizate* de păr. Dr. Bălan, pentru că dela catolicism s'ar fi întors la ortodoxie

Într'un număr trecut am arătat, că acest celebru »caz« se reduce la niște scrisori ale păr. Bălan, prin cari Sf. Sa se încercă să oprească dela apostasie pe aceste două călugărițe, cari trecuse la catolicism înainte de-a merge Sf. Sa la București. Tot atunci am cerut păr. Iconom să lămurească puțin amănuntele acestei »anatemizări«, cu ajutorul scrisorilor, ce spunea, că are la îndemână. Si păr. Iconom ne lămurește acum.

Lămuririle nu le dă bucuros, pentru că zice Sf. Sa: »mi-e cu dis gust, ca să discut cu rene gații, întrucât le cunosc machiavelismul și nesinceritatea«. Noi credem însă, că desgustul de a discuta cu noi, are o cauză cu totul streină de »machiavelismul« nostru, și anume pe aceea a lipselor de probe a constatării, susținute cu atâta siguranță în fața ministrului de culte. Pentru că, păr. Iconom din multele scrisori »compromițătoare« de cari dispune, nu e în stare să scoată decât aceste cuvinte, cari desigur i-s'au părut cele mai concludente în afacerea *anatemizării*: »De cumva veți fi necredincioase nu numai mănăstirei, ci și Bisericii noastre, *afurisenia* lui Dumnezeu asupra voastră nu va întârzia«. Și ca să fie și mai puternică, ori cel puțin mai evidentă (?) proba, păr. Iconom lasă să culeagă cele din urmă 8 cuvinte cu litere grase, și adaugă: »Cu aceste câteva cuvinte ale diui Bălan, ușor se poate vede a de partea cui e adevărul și dreptatea«.

Dă, e foarte ușor, suntem și noi de aceasta părere, — de cumva ni-se permite, ca unor rene gați, și încă uni ați. Atâta doar, că noi mai adaugem, că adevărul și dreptatea este de partea acelor a, cari știu face ose birea între anatemizare (=excomunicare) și între afurisenie (=blăstăm), un lucru foarte ușor de altfel, dar care se pare că întrece puterile păr. Iconom Ilie. Iar »afurisenia lui Dumnezeu« despre care scrie păr. Bălan, că nu va întârzi a, înseamnă: blăstămul, bătaia lui Dumnezeu, care poate să-l ajungă și pe păr. Iconom, fără să se poată consider a prin aceasta anatemizat.

Mai sunt apoi o seamă de necuviințe, cari însoțesc lămuririle păr. Iconom, dar aceste nu merit a să le în creștăm. (ar)

Cărți întrate la redacție:

Dr. Nicolae Bălan, Chestiunea bisericească din România și autonomia bisericii noastre. Sibiu 1911.

Calendarul dela Cluj, pe anul visect 1912. Redactat și editat de Valentin Drăgan. Prețul 20 fileri.

Spiridon Popescu, Din povestirile unui vânător de lupi. (Biblioteca pentru toți Nr. 707). București 1912. Prețul 30 bani.

Vasile Loichiță, Ceva despre mișcarea noastră literară mai nouă. In regat. I. Caransebeș 1912. Prețul 70 fileri.

Alexandru Cazaban, Oameni cum se cade. Nuvele și schițe. (Biblioteca pentru toți Nr. 709). București. 1912. Prețul 30 bani.

TELEFON.

»*Revista Teologică*«. *Sibiu*. Mulțumim pentru lămuririle ce ne dați, pentru că așa e frumos, dacă ne silim să și dovedim, ceace susținem. Vă rugăm însă, să nu uitați, că părerile celor câțiva teologi, la cari Vă provocați, ori cât ar fi de »credincioși«, și orice slujbe ar ocupa ei, ele sunt totuși păreri izolate, chiar și în cercurile romane ale Propagandei, ca să nu amintim pe cele, cari stăpânesc, cum singuri spuneti, afară de Roma. Și încă ceva, însuși Lépicier mărturisește, că Biserica nici când nu s'a folosit de aceasta armă, care crede că i-ar compete, în virtutea învățurii, că Biserica formează o societate *perfectă*, întocmai ca și statul. Așa că nu trebuie să Vă mire, dacă ni-s'a părut, că nu e loial, să Vă sprijiniți pe-o părere, astăzi atât de izolată, învinuirea, că în Biserica catolică însuși *spiritul* ar ucide. Și mai ales nu, pentru aceea, pentru că noi, când am vorbit despre »litera ucide«, am vorbit nu numai despre Biserica ortodoxă, ci și despre Biserica noastră unită.

A. Bociu. Durere, nu există nici un fel de lege civilă, care să oprească amestecul preoților de altă confesiune, în afacerile noastre religioase. Rămâne deci singurul mijloc: puterea cuvântului, care și dacă în multe rânduri nu poate împedece căsătoriile mixte, atâta trebuie să poată, ca acele căsătorii să se lege în spiritul bisericii noastre. Și în acest caz conștiința noastră preotească poate fi deplin liniștită.

SUMARUL:

Dr. Victor Bojor: O boală modernă: necredința. — **Zenove Pâclișan:** Venirea Iezuiților în Ardeal. — **Dr. Ioan Bălan:** Autorii cărților liturgice (VI. Articol final). — **Senior:** Pregătirea preotului la celebrarea sfintei Liturghii. — **Cronică:** Episcopia greco-catolică maghiară (m.); Ideea unui congres (m.); Principii creștine și cei șasesprezece eliminați (sr.); O circulară însemnată (ar.); Syrocatoicii din Malabar (an.); O inovație bună (ar.); Credința primejduită (an); Cât se citește în Blaj (m.). — **Cărți și reviste:** »Revista catolică« (ar.); »Un cercular« (ar.); »Theologisch — praktische Quartalschrift« (an.); »Amvonul« (ar.); Cărți întrate la redacție. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.